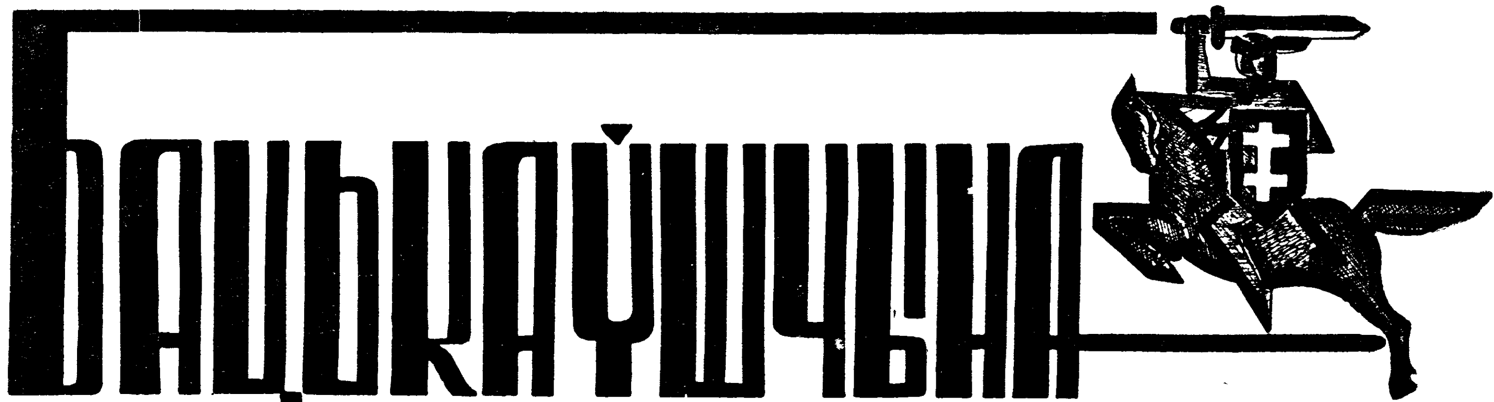

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA" („VATERLAND")
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna" („Das Vaterland"), (13b) München 19, Schliessfach 69.
Druck: „LOGOS", Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46a.
Цана паза Нямеччынай: ЗША — 20 цэнтаў, Канада — 20 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 20 фр., Бэльгія — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг, Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасьць 15 ам. цэнтаў. Цана лётніцкай поштай у заакіянскія краіны — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна.
Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna", Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE" | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "THE FATHERLAND"

№ 50 (332) Нядзеля, 9 сьнежня 1956 г. ГОД ВЫДАНЬНЯ 10

Трывожны білянс апошніх падзеяў

Праўдападобна падзеі за зялезнай заслонай, што гэтак шыбка разыгрываліся на працягу апошніх двух месяцаў, яшчэ не закончыліся й не закончацца тым станам, які вытварыўся сяньня. Праўдападобна гэта толькі першы этап вельмі складанага працэсу, канца якога вельмі цяжка сяньня прадбачыць. Але паколькі гаворым ужо сяньня аб першым як больш менш закончаным этапе, які запоўнілі апошнія выпадкі ў Польшчы й Вугоршчыне ды рэакцыя на іх камуністычнага Ўсходу й дэмакратычнага Захаду, па толькі можна ўжо цяпер даць і некаторыя падагульненьні гэтых вялізарнае гістарычнае вагі выпадкаў і зрабіць зь іх адпаведныя вывады.

ПАН ЗНАКАМ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНЫХ РЭВАЛЮЦЫЯЎ

Першы акт вялікай драмы разыграўся на сцэнах толькі дзьвюх сатэлітных краінаў: Польшчы і Вугоршчыны. Але мала не хапала, каб ён разыгрываўся і ў іншых сатэлітных краінах. У Румыніі й Баўгарыі зусім выразна насьпявала таксама нацыянальная рэвалюцыя і былі першыя сымптомы яе выбуху. Да самога-ж выбуху не дайшло зь дзьвюх прычынаў: Саветы, навучаныя дасьветчаньнем ў Вугоршчыне й Польшчы, у час прынялі патрэбныя контрмеры з уводам сваіх войскаў у Баўгарыю ўключна. З другога боку, Румыны і Баўгары, пабачыўшы, што Захад ня кіўнуў і пальцам у вабароне Вугоршчыны, паўстрымаліся ў вапошнім мамэньце ад распачлівага акту. Такім чынам тое, што адбылося й адбываецца на тэрыторыі Вугоршчыны й Польшчы, гэта ня два ізаляваныя выпадкі, абмежаваныя сваім засягам да гэтых дзьвюх краінаў, але агульны працэс, супольны ўсім краінам Сярэдня-Ўсходняй Эўропы.

Больш таго! Гэты працэс зьяўляецца супольным і ўсім паняволеным нерасейскім народам самога Савецкага Саюзу. Гэтыя народы ўжо на працягу 39-ёх год вядуць супраць расейскага бальшавізму бесьперапыннае змаганьне, у вір якога кінуліся сяньня й народы Сярэдня-Ўсходняй Эўропы. Розьніца між змаганьнем адных і другіх толькі ў тым, што змаганьня першых Захад ня бачыў і не хацеў бачыць, уважаючы яго за чыста нутраную справу «законна» паўсталае савецкае імпэрыі, а змаганьня другіх, што з выключнай віны таго-ж Захаду сталіся нявольнікамі маскоўска-бальшавіцкага акупанта толькі ў выніку апошняе сьветавае вайны, не заўважыць ужо ня мог.

Такім чынам падзеі ў Вугоршчыне й Польшчы — гэта найбольш сьвежыя й набойльш відавочныя акты магутнага працэсу, які законамерна адбываецца сярод усіх нерасейскіх народаў, што сталіся ахвярамі заўсёды дынамічнага, вераломнага і абнаглелага расейскага імпэрыялізму, незалежна ад таго, у якой форме й пад якім колерам гэты імпэрыялізм выступае. Не дарма апінія Захаду знаходзіць беспасярэднюю аналёгію між цяперашнім паўстаньнем вугорскага народу, крывава здушаным савецкімі танкамі й самалётамі, і нацыянальна-вызвольным паўстаньнем 1848-49 году, гэтак сама ўтопленым у моры крыві царскай расейскай арміяй. І не дарма сьвет бачыць такую-ж аналёгію між апошнімі вызвольнымі рухамі ў Польшчы супраць савецкага акупанта і польскімі нацыянальна-вызвольнымі паўстаньнямі супраць расейскага царызму на працягу цэлага XIX стагодзьдзя.

Тыя заходнія дзейнікі, якія нацыянальна-вызвольныя працэсы ў Польшчы й Вугоршчыне намагаюцца тлумачыць выключна сацыяльнымі прычынамі — нявымоўна цяжкім матарыяльным палажэньнем насельніцтва і яго эканамічным вызыскам, знаходзяцца ў стане поўнага самаабману. Вугорскія работнікі, сяляне, інтэлігенцыя, жаўнеры, жанчыны і мужчыны, старыя і дзеці—увесь вугорскі народ падняўся на няроўнае змаганьне ня толькі за палепшаньне сацыяльных і матарыяльных умоваў жыцьця, але ў роўнай меры і за поўнае вызваленьне ад чужога акупанта і ад усіх тых няшчасьцяў і злыдняў, якія гэты акупант з сабой прынёс. Гэта ёсьць змаганьне за дасягненьне ўсіх тых духовых і матарыяльных вартасьцяў, якія могуць быць здабыткам толькі нацыянальна вольнай і дзяржаўна незалежнай нацыі, калі формы і ўмовы свайго жыцьця дыктуе сам народ.

З усяго вышэйшага ясны вывад, што падзеі ў Польшчы й Вугоршчыне — гэта дзьве розныя формы аднолькавае ў сваей істоце нацыянальнае рэвалюцыі, якая сярод нерасейскіх народаў Савецкага Саюзу пачалася ўжо 39 год таму назад і якая патэнцыяльна ўсьцяж адбываецца ўсюды там, дзе маскоўскі акупант фізычным гвалтам накінуў сваю ўладу.

МАСКОЎСКІ КАМУНІЗМ САМ СЯБЕ ЗДЭМАСКАВАЎ

Уся заходняя апінія згодная ў тым, што апошнія выпадкі моцна скампрамітавалі камунізм у маскоўскім выданьні і задалі яму нявылячальны ўдар. Добра прынамся тое, што Захад хоць цяпер пераканаўся аб усім бяздонным хвальшы і праступнасьці расейскага бальшавізму, аб чым мы, прадстаўнікі паняволеных народаў, ведалі з самага пачатку. Разьвеілася, як дым, бальшавіцкая мана, што бальшавізм абапіраецца на вызваленых ім працоўных клясах, у першую чаргу работніках, якім забясьпечыў найлепшыя з усіх магчымых умовы жыцьця й працы. Сьвет пабачыў, што ня «рэакцыйныя элемэнты» і не «агенты капіталізму», але працоўныя, работнікі й сяляне зьяўляюцца найнешчасьлівейшымі ахвярамі бальшавізму й ягонымі сьмяротнымі ворагамі. Чырвоная Масква сама здэмаскавала створаны ёю міт, што толькі савецкая ўлада найсправядлівей разьвязала нацыянальную праблему народаў, і тым самым паказала сваю хвальшывую й крывадушную ролю, як абароньніка нацыянальных імкненьняў паняволеных і адсталых народаў цэлага сьвету. Рэакцыя Масквы на апошнія падзеі адкрыла людзям вочы, што бальшавізм ёсьць аднэй із хвормаў спрадвечнага расейскага імпэрыялізму, мэтай якога ёсьць паняволеньне што раз новых народаў, іхная эканамічная экспляатацыя, а як адзін із спосабаў замацаваньня свайго панаваньня — нацыянальная нівэляцыя нерасейскіх народаў. Гэтая рэакцыя Масквы паказала наглядна і тое, што дыпляматычнай мовай носьбітаў расейскага імпэрыялізму ёсьць абман, подступ і вераломства, а адзіным правам — права фізычнае сілы.

Усе гэтыя й многія іншыя неадлучныя рысы расейскага бальшавізму, задэманстраваныя на прыкладзе апошніх выпадкаў за зялезнай заслонай, не маглі не ўскалыхнуць сумленьнем народаў вольнага сьвету. І ўзноў-жа, супраць усіх гэтых злачынстваў Масквы найбольш войстра запратэставалі якраз працоўныя вольных краінаў — работнікі. Масавыя

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Нацыянальная літаратура і вугорская рэвалюцыя

(З радыёвай хвалі «Вызваленьня»)

У здушванай цяпер Масквой вугорскай рэвалюцыі бярэ ўдзел увесь народ. Супраціў вугорскіх паўстанцаў настолькі вялікі, што дзесяткі савецкіх танкавых і пяхотных дывізіяў мусілі быць пасланыя ў Вугоршчыну. Аднак натхняльнай душой і рухавіком гэтага выбуху нацыянальнага гневу стаўся адзін чалавек, які больш за сто год таму загінуў ад кулі расейскага жаўнера, пасланага тэй-жа Масквой супраць таго-ж вугорскага народу. Гэта — 26-цігадовы паэта **Сандор ПЭТЭФі.**

Вялікая савецкая энцыклапэдыя, не прадбачваючы, зразумела, вугорскіх падзеяў, вось што піша пра Пэтэфі:

«Ягоная творчасьць адлюстроўвала ўздым рэвалюцыйна-дэмакратычнае думкі й нацыянальна-вызвольнага руху 1848-49 гадоў у Вугоршчыне... Гэрой ягоных вершаў з гордасьцяй сьцьвярджае сваю людзкую годнасьць, ненавідзіць нявольніцтва... У часе рэвалюцыйнага паўстаньня 15-га сакавіка 1848 году Пэтэфі стаяў на чале работнікаў і навучэнцаў Будапэшту... Да канца жыцьця Пэтэфі быў адным з арганізатараў нацыянальна-вызвольнага змаганьня й выступаў за адбудову незалежнае вугорскае рэспублікі». (Тады Вугоршчына пад аўстрыйскім панаваньнем).

І вось цяпер сымбаль гэтага маладога паэты-рэвалюцыянэра йзноў павёў — спачатку масу вугорскага студэнцтва, а пасьля й цэлы народ — на «адбудову незалежнае вугорскае рэспублікі». Ужо сам гэты шляхотны сымбаль цяперашніх вугорскіх паўстанцаў — паэта-рэвалюцыянэр Пэтэфі, наўсуперак савецкай прапагандзе, сьветчыць і аб шляхотнасьці ды справядлівасьці іхных дамаганьняў.

Калі 24-га кастрычніка 1956 г. тысячны студэнцкі натоўп дэманстрантаў з дамаганьнямі свабоды сабраўся на пляцы Будапэшту перад помнікам Пэтэфі, там урачыста былі прадэклямаваныя словы паэтавага гімну: «Ўставай, Мадзяр, айчына кліча, настаў вялікі, слаўны час» — і будапэшцкая моладзь узьдымала рукі ў прысязе змагацца да апошняга. Забароненая ўрадам дэманстрацыя ператварылася ў Рэвалюцыю.

Яшчэ задоўга да гэтых падзеяў у Будапэшце імём Пэтэфі быў названы клюб свабоднае дыскусіі вугорскіх пісьменьнікаў і інтэлектуалістых. Гэты клюб якраз і згуляў ролю кузьні рэвалюцыйнае думкі.

Пэтэфі — гэта яркі сымбаль вугорскае нацыянальнае літаратуры. Ягонае жыцьцё й творчасьць — гэта прыклад, як сапраўдны паэта-патрыёт праз вякі можа весьці на змаганьне народ за ягоныя непарушныя правы. І вось у сьвятле гэтых апошніх падзеяў у Вугоршчыне нам становіцца больш выразным і шмат чаго з нашай беларускай нядаўнае гісторыі і сучаснасьці.

Перш за ўсё будапэшцкае паўстаньне наглядна паказвае, чаму бальшавікі ў наступе на беларускую нацыю з такой барбарскай брутальнасьцяй апустошваюць беларускую літаратурную спадчыну. Вугорская рэвалюцыя паказвае нам яшчэ раз тыя мэты, якія ставілі камуністычныя партыйныя кіраўнікі ў 30-х гадох, вынішчаючы сотні беларускіх паэтаў, пісьменьнікаў, журналістых і студэнтаў. Мы бачым цяпер зь яшчэ большай выразнасьцяй, чаму так ліхаманкава тыя-ж каты беларускае нацыянальнае рэвалюцыі перакрыўляюць творчасьць беларускага Пэтэфі — Янкі **КУПАЛЫ.** Нам становіцца ясным, чаму яны пазапраторвалі ў найдалейшыя закуткі сваіх цэнзарскіх архіваў творчасьць дзесяткаў беларускіх пісьменьнікаў, якіх яны навет імя баяцца ўспомніць. Мы бачым, чаму яны і цяпер загналі ўсю беларускую літаратуру ў сопрэалістычнае стойла, дзе яна страціла наагул свой сэнс і сваё прызначэньне, стаўшыся бізуном непасільнае прыгоннае працы. Мы ўрэшце бачым, чаму, цаной поўнага зьнішчэньня творчае свабоды, калектыўныя гаспадары літаратурнага пяра так дарэмна намагаюцца склеіць штучны зьлепак так званае «савецкае літаратуры»: Масква баіцца нацыянальных літаратур, яна баіцца нацыянальных рэвалюцыяў.

Аб ролі, якую згуляў у вуг
валюцыі сымбаль нацыянал
— паэты Пэтэфі, аб ролі суч
горскіх пісьменьнікаў патрыётаў сваё бацькаўшчыны, павінны памятаць беларускія пісьменьнікі; ад іх беларускі народ чакае слова праўды, чакае сапраўднага выяўленьня набалелых народных пачуцьцяў.

Я. Запруднік

За мінулы тыдзень

/пс/. Пупком сьвету апошняга тыдня была...

Калі-б мы шмат каму паставілі пытаньні што да Сырыі, ейнага гістарычнага мінулага, геаграфічнага палажэньня, ейнай дэмаграфіі, статыстычных лікаў, — дык, думаем, шмат хто-б з нас на гэтым эгзаміне праваліўся-б. Праўда, трохі аб Сырыі ведаем, прыкладам, што амаль ад няпамятных часоў Сырыя мела вялікую цывілізацыю і была крыніцай дэправацыі; ведаем, што Дамаск — адзін з найстарэйшых аседлых пунктаў сьвету; ведаем, што там выраблялася найлепшая сталь і г. зв. дамасцэнкі мелі сьветавую славу. Дамаск ужо зафіксаваны ў гісторыі фараонаў з XII стагодзьдзя перад Хрыстом. У Старым Тэстамэньце ўжо сустракаем гарады Сырыі, як Алерпо, Гама.

Калі-ж-бы мы перайшлі да сьвежай гісторыі Сырыі, дык перадусім скажам, што 27 верасьня 1941 году ведамы францускі генэрал Кабру абвесьціў у Дамаску незалежнасьць Сырыі. Было гэта вынікам ангельска-францускіх каляніяльных ліцытацыяў, аднак у канчальным выніку Сырыя сталася незалежнай сувэрэннай дзяржавай. Абвяшчаючы незалежнасьць Сырыі, Французы хацелі праўна і легальна затрымаць апэрацыйныя базы, а пазьней — уплывы, Ангельцы спадзяваліся пераліцытаваць і выпіхнуць Французаў, а ў 1942 годзе ў Сырыю прыйшлі амэрыканскія ўплывы супраць Французаў і Ангельцаў.

Але праўдападобна ўсё было-б добра, калі-б ня тое, што Сырыя ляжыць вельмі-ж блізка да нафты, якую маскоўскі хуліган хоча падпаліць. Вось-жа, як ведаем, бальшавікі ў вапошнім часе выбралі сабе Сырыю, як тэрыторыю сваіх шахер-махераў з шахіншахам іншымі. І, як мы бачым, у вапошнім часе, а перадусім пасьля ангельска-француска-ізраэльскага дэсанту ў Эгіпце і сьмешнай міжнароднай паліцыі Гамэршыльда, Сырыя сталася вочкам у галаве маскоўскай прапаганды. І якраз таму, што ад часу абвешчаньня незалежнасьці Сырыі, і доўга перад гэтым — гэта была сцэна розных інтрыгаў і розыгрышаў. Дык можна сьмела думаць, што і цяперашні прэзыдэнт Кювэтлі ня вельмі-ж ужо такі прэзыдэнт. Але гэта не мяняе сутнасьці справы. Важна тое, што нядаўна Кавэтлі быў у Маскве, дзе яго вельмі цёпла віталі Варашылавы й Хрушчовы... Ну што-ж, як трэба і аплаціцца, яны таксама могуць і хадзіць на двух нагах і, апрануўшы белыя да пятаў кашулі ды ськінуўшы чаравікі,ісьці з паклонамі ў музульманскую сьвятыню або казытаць індыйскага сланя каля хваста.

Як ведаем, маскоўскія палітбюракраты заўсёды маюць тактыку ў палітыцы — «лаві злодзея!» Таму і цяпер, калі яны там намуцілі вады, штодзень крычаць, што Амэрыка, Ангельшчына, Францыя, Ірак, і Бог ведае хто, рыхтуюць агрэсію супраць Сырыі. Ну, і Сырыя сталася гэроям тыдня. Гэта можа навет шмат каму выгадна, бо заўсёды Вугоршчына, Вугоршчына, як скула на сумленьні...

Ужо старасьвецкія рымскія гісторыкі і гумарыстыя апісвалі сырыйскае здрадніцтва, ашуканства і несаліднасьць. Яны маглі памыляцца і ня ўлічваць, што калі хтось быццам-бы вельмі хітры, нехта другі мог-бы быць вельмі наіўны. Таму й сяньня мы скажам біблійнымі словамі: «Калі хто сам бязь віны, хай кіне на Сырыю каменем...»

Фатальнай памылкай заходняга сьвету было тое, што блізарукі стыхійны нацыялістычны панарабскі рух амаль што зусім падпаў пад кантролю бальшавікоў. У кажным выпадку маскоўскім імпэрыялістым далі магчымасьць стацца патронам гэтага руху і ягоным пратэктарам. Гэтую памылку трэба за ўсякую цану направіць. Тут ужо не канкурэнцыя даляра з фунтам-стэрлінгам, тут змаганьне на жыцьцё й сьмерць.

*

Другой паважнай падзеяй і вельмі сумнай падзеяй мінулага тыдня было сур'ёзнае напружаньне англа-амэрыканскіх і француска-амэрыканскіх дачыненьняў. Праўда, у выніку заблякаваньня Суэзкага каналу з Амэрыкі ў Ангельшчыну й Францыю паплыла бэнзына, але думаем, што і бяз бэнзыны гэтыя ахаладзелыя дачыненьні з часам разагрэюцца, і ўсё вернецца ў сваю нармальную каляіну, а бальшавіцкая радасьць, што Атлянтычны блёк і НАТО ўжо разваліліся, зашмат передчасная. У сьвятле некансэквэнцыяў і непрадбачаньняў ангельскага й францускага ўрадаў можна не згадзіцца з дэкляарацыяй бальшыні ангельскіх кансэрватыстых і ангельскае прэсы, якія абвінавачваюць цяперашні амэрыканскі ўрад у вадсутнасьці якой-колечы палітыкі наагул. Аднак, здаецца, праўды трэба шукаць пасярэдзіне.

*

Як заўсёды, у гэтых бурных падзеях застаюцца незаўважанымі можа ня менш цікавыя здарэньні. Гэткімі, прыкладам, ёсьць розыйгрышы ў камуністычным блёку. Адным з такіх ёсьць розыйгрыш паміж Цітам і Годжам. Як ведама, маленькая й бедная Альбанія была найбольш антыцітаўскай між іншымі краінамі-сатэлітамі. Там найбольш крывава распраўляліся зь цітаістычнай гэрэзіяй. Пасьля паломніцтва маскоўскіх калектыўных царкоў у Белград, а перадусім пасьля апошняга «адпачынку» Хрушчова ў Югаславіі, да Ціты з паклонамі пачалі езьдзіць амаль усе марыянэткі Масквы ў Усходняй Эўропе. Аднак Годжа, хоць яму было найбліжэй, з паклонам не паехаў. Наадварот, пры кажнай нагодзе вельмі-ж крытычна выказваўся пад адрасам Ціты. Цікава, што Масква не забараніла Годжы гэтых пэрвэрсіяў. І ня менш цікава, што ў вапошнім часе ў савецкай прэсе пачалі часта паяўляцца артыкулы Годжы, у якіх гэты альбанскі Сталін проста кпіць зь Ціты. Гэты апошні папрабаваў лаяцца, але Годжа адказаў расстрэлам «югаслаўскіх шпіёнаў». Адным словам, Годжа даволі выразна правакуе Ціту і Ціта вельмі-ж мякка рэагуе на гэта, хаця адрэзанай ад Савецкага Саюзу Альбаніі бадай хапіла-б Ціту на адно сьнеданьне. Пры гэтым Ціта вырваў-бы вельмі-ж важны зуб Хрушчову, бо адзіную й вельмі важную базу на Адрыятыку. Тут-бы шмат можна паставіць гэпатэзаў, у тым ліку й гэтую, што ёсьць некаторыя дзяржавы, якія ўсё-ж ня маюць палітыкі...

*

Што-ж датычыцца Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, дык там цярпліва чакаюць, калі напасьледак Кадар (чытай Масква) згодзіцца дазволіць на ўезд у Вугоршчыну некалькім заходнім назіральнікам. Але Масква не зацікаўленая паказаць заходнім эстэтам крывавую бойню. Таму можна спадзявацца, што ў Нью Ёрку яшчэ доўга будуць чакаць.

АД АДМІНІСТРАЦЫІ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

У сувязі з набліжэньнем Новага 1957 году пара ўжо аднавіць падпіску на тыднёвую беларускую газэту «Бацькаўшчына«. Цана газэты астаецца тая самая, што й дагэтуль. Яна паказаная на першай бачыне «Бацькаўшчыны» з правага боку ў самым версе. Гэтаксама, як і дагэтуль, падпішчыкі «Бацькаўшчыны» будуць і ў 1957 годзе атрымліваць бясплатна месячны ілюстраваны часапіс для дзяцей «Каласкі».

Адміністрацыя «Бацькаўшчыны»

Трывожны білянс апошніх падзеяў

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

выхады зь ліку сяброў камуністычных партыяў Захаду, пратэсты заходніх работніцкіх прафэсіянальных саюзаў супраць савецкай масакры вугорскіх паўстанцаў, адмовы партовых работнікаў ~~заходніх краінаў~~ наладоўваць і разладоўваць савецкія караблі або, напасьледак, студэнцкія й работніцкія маніфэстацыі ў заходніх сталіцах уключна з пагромамі савецкіх дыпляматычных прадстаўніцтваў — усё гэта нязьбітыя канкрэтныя праявы банкроцтва камунізму. Навет народы нэўтральных краінаў паўдзённа-ўсходняе Азіі, ведамыя із сваіх сымпатыяў да камунізму й Савецкага Саюзу, не маглі не пабачыць, што пад дымавой заслонай салодкае савецкае прапаганды хаваецца жахлівая запраўднасьць. Гэткім чынам здушаная савецкімі танкамі, але духова ня пераможаная Вугоршчына згуляла вялікую гістарычную ролю й нанесла нявымоўна балючы ўдар па савецка-камуністычнай сыстэме.

ГАНЕБНАЕ КАПІТУЛЯНЦТВА ЗАХАДУ

Але ў той час, калі вугорскі народ коштам собскай крыві здэмаскаваў усе злачынствы бальшавіцкай сыстэмы і калі апінія вольнага сьвету гэтыя злачынствы належна закляйміла, урады й афіцыяльныя палітычныя дзейнікі Захаду паказалі бяспрыкладную маладушнасьць і палітычную блізарукасьць. Палітыка дзяржаўнага маштабу ніколі ня кіравалася маральна-этычнымі прынцыпамі, але эгаістычным інтарэсам. Але прынамся захоўваліся хоць формы прызвайтасьці. Цяпер-жа, у выпадку Вугоршчыны, Захад не патрапіў здабыцца навет на найменшыя, хоць-бы й чыста фармальныя, жэсты. Панічны й зусім неабаснаваны страх перад Саветамі й ня менш неабаснаваная надзея, што можна абясшкодзіць расейскага мядзьведзя, калі яго ласкава гладзіць, прытупіла ў заходніх палітыкаў усякае вычуцьцё рэальнасьці.

Мы ўжо не гаворым аб тым, што трэба было ультыматыўна загразіць Маскве прэвэнцыйнай вайной і зажадаць, каб спыніла сваю збройную інтэрвэнцыю ў Вугоршчыне, або выслаць туды паліцыйныя збройныя сілы Задзіночаных Нацыяў. Такія меры, у дадзеным выпадку зусім натуральныя й неабходныя, яшчэ ня выклікалі-б трэйцяе сьветавае вайны, якой Захад, як агню, баіцца. Усё гаворыць за тым, што пры такой цьвёрдай пазыцыі Захаду, Савецкі Саюз быўбы змушаны скапітуляваць, бо разумее, што сьветавая вайна ў сяньняшні мамэнт для яго страшнейшая, чымся для Захаду.

Але быў рад іншых магчымасьцяў, каб спыніць савецкую агрэсію супраць Вугоршчыны, не правакуючы Саветаў да вайны. Гэткай магчымасьцю, прыкладам, мог-бы быць эканамічны байкот савецкага блёку і зрыў зь ім дыпляматычных і ўсякіх іншых дачыненьняў. Але Захад ня толькі не адважыўся зрабіць гэтых неабходных крокаў, але ў разгар вугорскага паўстаньня й польскіх падзеяў даў яшчэ Маскве зразумець, што на яе збройную інтэрвэнцыю ў гэтых і іншых сатэлітных краінах сам рэагаваць збройна ня будзе. Гэткія заявы зрабілі ў той час міністар замежных справаў ЗША Далес і былы камандуючы збройнымі сіламі Атлянтычнага пакту генэрал Грунтэр. Дык ці-ж было патрэбна Саветам чагось больш, як гэтай упэўненасьці, што з сатэлітамі могуць рабіць, што толькі захочуць, а заходнія вялікадзяржавы ня кіўнуць і пальцам? Або ці-ж не камэдыяй зьяўляецца ўся працэдура ў гэтай справе ў Задзіночаных Нацыях? Ужо наступіў другі месяц, як бальшавікі, ня гледзячы на ўвод імі ў Вугоршчыну вялізарных збройных сілаў і жахлівы тэрор з масавымі дэпартацыямі, ня могуць канчальна здушыць вугорскага паўстаньня, а Задзіночаныя Нацыі ўсё яшчэ цярпліва чакаюць, калі рэжым Кадара дазволіць ім выслаць у Вугоршчыну шасьцёх абсэрватараў. Каму і пашто гэтая шасьцёрка патрэбная, калі і безь яе дастаткова ведама, што ў Вугоршчыне адбываюцца найбольш вырафінаваныя бальшавіцкія злачынствы?

Беспадстаўны страх перад Саветамі лёг ня змытым кляймом на палітыцы Захаду і зьяўляецца найвялікшай прычынай усіх няшчасьцяў. Гэты страх стаўся вырашальным фактарам і ў падзеях у справе Суезу. Мы ўжо пісалі, што збройнае ўмяшаньне ў Суэскі канфлікт Вялікабрытаніі й Францыі ў мамэнт, калі ўся ўвага вольнага сьвету мусіла быць зьвернутая на Вугоршчыну, зьяўлялася крокам эгаістычным і палітычна шкодным. Але распачаўшы гэтую збройную інтэрвэнцыю, абедзьве эўрапэйскія вялікадзяржавы спыніліся на поўдарозе, ня толькі нічога не дасягнуўшы, але і шмат страціўшы, і ўзноў-жа з прычыны таго-ж страху перад Савецкім Саюзам. Дастаткова было крэмлёўскім верхаводам пагразіць вадароднай бомбай і высланьнем у Эгіпт савецкіх і кітайскіх «ахвотнікаў», каб абедзьве дзяржавы скапітулявалі. Праўда, на Захадзе інтэрпрэтуецца, што галоўнай прычынай спыненьня ваенных дзеяньняў Ангельшчынай і Францыяй у Эгіпце быў ціск Задзіночаных Нацыяў. Але ціск гэты быў выкліканы ня чым іншым, як узноў-жа страхам перад Савецкім Саюзам.

СУСЬВЕТНАЯ ЗАГРОЗА ПАВЯЛІЧЫЛАСЯ

На Захадзе ажывіліся надзеі, што, як паказалі цяперашнія выпадкі за зялезнай заслонай, савецкая сыстэма сама сабой ідзе ў кірунку раскладу. На гэтым сяньня галоўным чынам і базуюцца палітычныя прадбачваньні Захаду. Але, на нашую думку, ня можа быць больш шкоднага самаабману, чымся такое хвальшывае меркаваньне. Савецкі Саюз ужо ня раз знаходзіўся над пропасьцю, здавалася-б, няўхільнай пагібелі, але пры пасыўнасьці й уступлівасьці Захаду заўсёды перамагаў свае цяжкасьці. З усіх калі-небудзь ведамых цяжкасьцяў савецкая сыстэма перажывае сяньня найвялікшы крызіс. І ейны ўпадак быў-бы няўхільны, калі-б Захад здабыўся на патрэбную станоўчасьць і палітычную далёказоркасьць.

Паколькі Захад паказаў сябе на гэта няздольным, Савецкі Саюз мае ўсе дадзеныя выйсьці пераможна і зь сяньняшняга крызісу. Паняволеныя народы бяз помачы Захаду самі вызваліцца ня змогуць, бо ня могуць збройнай сіле ворага проціставіць собскай збройнай сілы. Пасыўнасьць і разгубленасьць Захаду ў вабліччы вугорскіх падзеяў дастаткова паказалі паняволеным народам, што ніякай помачы ад Захаду яны ў сваім вызвольным змаганьні чакаць ня могуць. З другога боку і Саветы лішні раз пераканаліся, што ніякая небясьпека з боку Захаду ім не пагражае. Значыцца, могуць ня толькі справіцца лёгка з рознымі нутранымі цяжкасьцямі ў сябе дома, але й далей бясьпечна й беспакаральна прадаўжаць свой наступ супраць вольнага сьвету на ягонай собскай або ім кантраляванай тэрыторыі.

Падзеі сяньня разьвіваюцца вельмі шыбка. Калі, прыкладам, у вадным тыдні здаецца, што загроза трэйцяй сьветавай вайны аддаляецца, дык у наступным тыдні, наадварот, гэтая загроза выступае ўва ўсей рэальнасьці. Цяжкі нутраны крызіс сабецкага блёку ня можа быць перашкодай для разьдзьмуханьня Саветамі сьветавае вайны, затое можа быць аднэй із спробаў выйсьці з гэтага крызісу. І калі сьвет будзе кінуты ў пажар новае сьветавае бойні, дык галоўнай прычынай гэтага будзе пераўвялічаны да несамавітых разьмераў страх перад Саветамі.

Язэп Каранеўскі

МЭМАРАНДУМ

ЛІГІ ВЫЗВАЛЕНЬНЯ НАРОДАЎ СССР (ПАРЫСКІ БЛЁК ЗЛОЖАНЫ 45-АЙ КАНФЭРЭНЦЫІ МІЖПАРЛЯМАНТАРНАЙ ВУНІІ Ў БАНГКОКУ (ТАЙЛЯНД)

Спадар Прэзыдэнт,

Ліга Вызваленьня Народаў СССР вітае Канфэрэнцыю Міжпарлямэнтарнай Вуніі й мае гонар прасіць Вас давесьці да ведама ўдзельнікаў Канфэрэнцыі наступнае:

Нашыя народы, што складаюць больш за палову жыхарства Савецкага Саюзу, былі заваяваныя й далучаныя ў розныя часы да Расейскае імпэрыі.

У часе рэвалюцыі 1917 г. яны аддзяліліся ад Расеі й стварылі свае собскія рэспублікі, незалежнасьць якіх была прызнаная дэ факто шматлікімі дзяржавамі, а цэлым шэрагам гэтых дзяржаваў, у тім ліку й Савецкай Расеяй яны былі прызнаныя і дэ юрэ

Ня гледзячы на гэта савецкі ўрад, як толькі авалодаў у грамадзянскай вайне тэрыторыяй собскай Расеі, вераломна накіраваў сваю зброю супраць нашых краёў, заваёўваючы іх адзін за другім

Праўна выбраныя дэмакратычныя парляманты й урады нашых нацыянальных рэспублік былі зьліквідаваныя. Паслы парлямантаў і міністры былі расстраляныя ці дэпартаваныя. Такі-ж самы жорскі лёс сустрэў людзей навукі й нацыянальную інтэлігенцыю ды шырокія колы насельніцтва заваяваных савецкай уладай рэспублік.

Рэлігія была абвешчаная «опіюмам народу» і зганьбаваная. Цэрквы, мэчэты, сьвятыні буддыстых і жыдоўскія былі зьнішчаныя або замененыя ў клюбы, магазыны ці месцы забаваў, а сьвятары ўсіх рэлігіяў былі або зьнішчаныя або дэпартаваныя ў Сібір.

Усе заваяваныя рэспублікі былі падпарадкаваныя цэнтральнай уладзе ў Маскве і саветызаваныя. Атрымаўшы афіцыйны назоў саюзных ці аўтаномных рэспублік, яны, на справе, сталіся аб'ектам каляніяльнага рабаўніцтва й самавольства. Міліёны нявінных сялян і работнікаў нашых краёў загінулі ад чырвонага тэрору ў часе прымусовай калектывізацыі, штучна выкліканага савецкім урадам голаду, у часе ўсялякіх «чыстак», перасяленьняў і высылак, што працягваюцца й да гэтага часу. Колькасьць загнаных у канцэнтрацыйныя лягеры немагчыма навет падлічыць.

Дыктатура, рэалізаваная камуністычнай партыяй, а фактычна некалькімі людзьмі Прэзыдыюму Цэнтральнага Камітэту Камуністычнай Партыі Савецкага Саюзу, непахісна прадаўжае сваю разбуральную працу, мэта якое — пашырэньне камунізму й захоп улады над усім сьветам.

Дэмакратыя, свабода чалавека й нацыі, свабода рэлігіі й прэсы ня прызнаюцца ў Савецкай імпэрыі. Парлямант, як вышэйшы законадаўчы ворган, ня існуе. У СССР існуе поўнае бяспраўе над прэцоўнымі, дзе дыктатура камуністычнае партыі пазбаўляе грамадзян ня толькі палітычных правоў, але й жыцьця, фізычна зьнішчаючы цэлыя групы народу, а навет і цэлыя народы. Прыкладам гэтага можа быць гэнэсыд над музульманамі Каўказу й Крыму з поўнай ліквідацыяй аўтаномных рэспублік Чэчэна-Інгушоў, Карачай-Балкараў і Крыму. У тымжа 1944 г. падобны лёс сустрэў Калмыкаў — народ мангольскай расы, буддыскай рэлігіі, а таксама Немцаў знад Волгі ды цэлы шэраг нацыянальных мяншыняў у СССР. Ува ўсіх названых рэспубліках і аўтаномных вобласьцях было зьнішчана больш за 3 міліёны чалавек.

Больш за 7 міліёнаў Ўкраінцаў зьгінула ў часе штучна выкліканага савецкай уладаю голаду на Ўкраіне ў 1932-1933 гадох. Гэнымі-ж гадамі ад такога-ж голаду загінула больш за 2 міліёны Казакаў на тэрыторыі Казакіі ды каля міліёна Туркестанцаў у Туркестане.

У гэтых праступствах савецкага ўраду прызнаўся нарэшце Мікіта Хрушчоў у сваёй прамове на закрытым пасяджаньні XX зьезду камуністычнай партыі ў Маскве 24 й 25 лютага 1956 году. Тым ня менш Хрушчоў не пасароміўся сказаць у тым-жа дакладзе, што «СССР лічыцца узорнай шматнацыянальнай дзяржавай, таму што мы на практыцы забясьпечылі роўнасьць і дружбу ўсіх народаў, што жывуць на нашай вялікай бацькаўшчыне».

Такія важныя дзяржаўныя пытаньні, як ліквыдацыя шэрагу рэспублік і народаў, абмяркоўваюцца не ў Вярхоўным Савеце, які мае толькі фасаду парляманту СССР, а ў прэзыдыюме ЦК камуністычнае партыі.

Ці-ж пытаньне народазабойства й ліквідацыі рэспублік і вобласьцяў было абмяркоўванае ў Вярхоўным Савеце, ці хаця-б у вадной зь яго палат? Як баранілі яны «нацыянальныя асаблівасьці» сваіх народаў і як рэагавалі на гэтыя праступствы іншыя дэпутаты Вярхоўнага Савету? І як, нарэшце, рэагавала на гэтыя страшэнныя праступствы савецкая юстыцыя?

Яны не рэагавалі наагул, ці йнакш — мёртвым маўчаньнем. Вядома, што Вярхоўны Савет 25 чэрвеня 1946 г. з маўчаньнем выслухаў заяву сакратара Бахмурава аб ліквідацыі 1 міліёна музульманаў Каўказу й Крыму на аснове дэкрэту савецкага ўраду. Ні адзін дэпутат Вярхоўнага Савету не пасьмеў навет сказаць слова супраць гэтага абуральнага праступку.

Мы пасьвятчаем, што ў СССР няма ў савецкіх дэлегацыяў, прысутных на ёй, што яны зрабілі як сябры Вярхоўнага Савету, каб не дапусьціць да вышэйўспомненых страшэнных праступстваў, што яны зрабілі, каб вярнуць на свае бацькаўшчыны міліёны вывезеных і вязьняў?

Мы пасьвятчаем, што ў СССР няма парляманту, няма вольных выбараў, а існуе толькі сурагат парляманту ў выглядзе Вярхоўнага Савету, які ня ёсьць ані вольна выбраным ні вольна дзеючым парлямантам, будучы поўнасьцяй на ўслугах г. зв. «калектыўнага кіраўніцтва». Дэпутаты Вярхоўнага Савету ня ёсьць вольна выбранымі прадстаўнікамі народаў СССР, яны назначаюцца прэзыдыюмам ЦК камуністычнай партыі. У СССР выбары ў гэтак званыя законадаўчыя ворганы — гэта насьмешка над правам свабоднага волявыяўленьня народаў, камэдыя, у якой кожны раз у выбарах 99% выбаршчыкаў прымушаныя галасаваць толькі за камуністычную партыю.

Нашыя народы, ня маючы магчымасьці зьдзейсьніваць свае законныя правы й волю, змушаныя да апошняга ў сваіх магчымасьцях — да паўстаньняў супраць савецкага дэспатызму, аб чым сьветчаць шматлікія паўстаньні на Каўказе, Казакіі, Украіне, Туркестане й Беларусі. Гэтыя паўстаньні, аднак, жорстка здушваюцца савецкімі сіламі пры ужываньні навет газаў.

На аснове вышэйпададзенага мы маем гонар прасіць Вас, спадар Прэзыдэнт, давесьці да ведама Канфэрэнцыі і прадстаўленых на ёй парлямэнтарных дэле-

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

18)

На нівах і ўзвышшах беларускага слова

Будзіцель

Яму належаць зьмяшчаныя у № 6 «Нашае Долі» вершаваны пераклад з польскага — з Крашэўскага «Пан і мужык» ды арыгінальны собскі даўжэйшы верш »Гоп! гоп! засьпяваўбыб...», які падаем цалком.

ГОП! ГОП! ЗАСЬПЯВАЎ-БЫБ...

Гоп! гоп! засьпяваў-быб...
Ой, што, што я таму даў-быб,
Хто-б зрабіў, каб я вясёла
Засьпяваў: каб увакола
Загрымелі песьняй горы,
Зазванілі звонам зоры,
Зашумелі лясы цёмны,
Задзындзэлялі бяздомны
Птушачкі... а рэчкі, боры
Каб гукалі, нібы ўторы,
А ў тым звоне, у тым сьпеве,
Песьні вясёлай павеве,
Калі сьпявала-б уся натура,
Песьня людзкая — панура
Песьня грозы і праклёнства,
Сьціхла-быб... а ў цішы той
Усе-б прыслухаліс сьвятой
Песьні жыцьця — бо прыроды,
Песьні шчасьця — бо свабоды...
І забылі-б аб горы,
Бо на жыцьцевым прасторы
Песьня велька-б праляцела
І пхнула-б людзей да дзела...
Эй!... Эй!... ня будзець ніколі
Песьні такой, бо у болі
Трудна на песьню здабыцца...
Засьпявай — то і абліцца
Трэба горкімі сьлязамі
І над нотай і слывамі.
І ніхто, нішто на сьвеце
Вясельля ня дасьць паэце.
Пакуль боль нас, гора мучыць
Такой песьні хто-ж навучыць?!...

І. Ізгур

Яму належаць вершы: «Усюды кроў» (у №5 «Нашае Долі»), «Голад» (у №6) і «Айчына ў цьме» (у №6). Падаём апошні.

АЙЧЫНА Ў ЦЬМЕ

Апусьцілася глухая
Ноч над роднай стараной.
І зноў ліўня ня сьціхае,
Льлецца цягам над зямлёй.

Цёмны, велькія зноў хмары
Усё неба занялі...
Нудны восені дні шары
Замест лета нам прыйшлі.

Плачаць вецер над прасторам
У барох і на палёх,
Плачаць, стогнець сьлёзным хорам
Жыцьце ў муках і балёх.

Непагода гэта, сьлякаць
Жыцьця стогны глуша ўсе,
І з натураю паклякаць
Нібы страшна сьмерць ідзе.

І бушуець громка бура
Ў нашай беднай старане...
Хмары зьвісьліся панура...
Цісънуць грудзь радной зямле.

Нат. ак. Карскі назваў мову гэтых вершаў «няважнаю». «Няважнасьць» гэтая найбольшая ў першым вершы — «Усюды кроў», асабліва ў канцы:

Няуж, зямля, о маць-зямля! —
Мір даўгажданны — плод запрэтны?
Няуж ня ўстанець нам зара
Любві ўсяобшчай, беззаветнай?

Ці-ж не бязьмерная, папраўдзе, воддаль, пройдзеная беларускім вершаваным словам ад часаў, калі магчымая была яшчэ ў друку гэткая «няважнасьць» мовы — дый тэхнікі, пэўна-ж — пры ўсёй відавочнасьці найлепшых намераў аўтароў-піянэраў?

5) На узбоччы літаратурнага працэсу

Тымчасам як беларускі літаратурны працэс данашаніўскіх (умоўна — «нашадольскіх») пачаткаў XX в. ішоў у рэчышчы спадкаемства й актуалізацыі спадчыны канцавечча XIX в., некаторыя пісьменьнікі пабеларуску ў сваіх творах гэтага-ж часу ня былі ўлучыўшыся ў гэны працэс, стаўшы збоку яго — на ўзбоччы.

Аляксандар Ельскі

Сучасьнік і прыяцель яшчэ Вінцука Дуніна-Марцінкевіча, Аляксандар Ельскі (1834—1916) пісаў у тым самым кірунку, што й ён, і ў пару канцавечча XIX в. і на працягу ўсяго свайго жыцьця ў XX в., застаючыся ўвесь гэты час на ўзбоччы беларускага літаратурнага працэсу, на даўно ўжо аджытай стадыі яго зь сярэдзіны XIX в. У 1900 г. Ельскі выдаў у Пецярбургу вершаванае «Слова аб праклятай гарэлцы й аб жыцьці й сьмерці п'яніцы». Гэта ці не найбольш папулярны твор Ельскага; прынамся, ён запісаны этнографамі з народных вуснаў аж у Горадзеншчыне даволі даўгімі сваймі кавалкамі. З другога боку, твор вельмі характэрны і сваім маралістычным кірункам і сваім вершам ня толькі для Ельскага, але й для ўсяго пісьменства «для народу», прадстаўленага Янам Чачотам (да некаторых зь ягоных «песьняў» дадзены твор асабліва блізкі), В. Дунінам-Марцінкевічам ды ананімнымі найчасьцей аўтарамі розных вершаваных «казаняў» зь сярэдзіны XIX в. Як узор усяго гэтага, падаём тут частку яго зь некаторымі скаротамі.

АБ ЖЫЦЬЦІ Й СЬМЕРЦІ П'ЯНІЦЫ

Людзі у сьвяткі моляцца Бажочку,
А ён сабе зранку з чортам у шыночку;
Яго чорны дзеткі, так як галавешкі,
А ён п'е гарэлку ды ўсё строіць сьмешкі.
Яго згніла хата дый дзіравы стрэхі,
А ён у карчомцы сядзіць для уцехі;

Да назоў Белая й Чорная Русь

У артыкуле «Аб паходжаньні назваў Белая і Чорная Русь», зьмешчаным у верасьнёўскім нумары часапісу «Беларусь», І. Юхо высунуў арыгінальную і, на наш пагляд, праўдападобную канцэпцыю аб паходжаньні гэтых назоваў. Аўтар уважае, што да ўзьнікненьня назоваў Белая й Чорная Русь спрычынілася пашырэньне хрысьціянства, праваслаўнае, ці, як яе называлі, «рускае» рэлігіі.

Дасюль найбольш пашыранымі канцэпцыямі аб паходжаньні назоваў Белая й Чорная Русь (апошнім тэрмінам абазначаліся заходнія беларускія землі) былі дзьве: адна сьцьвяджала, што назоў Белая Русь (Беларусь) паўстаў ад таго, што жыхары гэтага краю насілі белую вопратку і самі ў пераважнай бальшыні былі бляндынамі; другая — ад таго, што тэрмін «белы» ў мове ўсходніх народаў азначаў вольны, свабодны, а паколькі ўсходнія землі Беларусі ня былі захоплены Татарамі, дык гэты край і быў названы Белай Русьсю (свабоднай). Пасьля гэты назоў пашырыўся таксама і на заходнія беларускія землі. Чорная-ж Русь пачала называцца так у сувязі з тым, што заходнія землі краю былі ў той час паняволеныя Літвой.

І. Юхо не пагаджаецца з гэтымі канцэпцыямі. Першую адкідае таму, што белая вопратка жыхарства ніяк ня можа апраўдваць яе, бо белую вопратку насілі ня толькі Беларусы, але і іхнія суседзі. Што да другой канцэпцыі аб «вольным» і «паняволеным» краёх, дык на ягоны пагляд зьяўляецца беспадстаўным разглядаць адну частку Беларусі вольнай у XIII-XIV стагодзьдзях, а другую паняволенай. Ён лічыць, што ў той час і заходнія землі краю ня былі настолькі паняволенымі, так і ўсходнія настолькі вольнымі, каб рабіць між імі розьніцу. У XIV стагодзьдзі, калі ў замежных хроніках паявіўся тэрмін Белая Русь, акрэсьліваючы ім Полацка-Віцебскую зямлю, дык гэтая зямля таксама ў ўжо ўваходзіла ў склад Літоўскай дзяржавы. Наагул-жа назоў Белая Русь паявіўся раней (Тацішчаў у сваёй «Истории Российской» падае, што гэты назоў сустракаўся ўжо ў 1135 годзе і адносіўся да Растова-Суздальскіх земляў) і ў розныя часы ім акрэсьліваліся розныя землі: Полацка-Віцебская, а часам і Пскоўска-Ноўгарадзкая, Смаленская, Ноўгарад-Северская, Кіеўская, а часам Галіцка-Валынскія землі ў помніках XVI стагодзьдзя. Іван III ўжываў назоў Белая Русь для акрэсьленьня Маскоўшчыны. Гэты назоў стаў замацоўвацца за ўсходнімі беларускімі землямі толькі ў канцы XVI стагодзьдзя. Назоў-жа Чорная Русь заўсёды адносіўся да заходніх беларускіх земляў: Гарадзеншчыны, Слонімшчыны, Навагрудчыны і часткі Меншчыны

Бяручы гэта пад увагу, І. Юхо ставіць пытаньне, ці ня толькі пашырэньне хрысьціянства спрычынілася да падзелу земляў усходніх славянаў на Белую й Чорную Русь. Заходнія беларускія землі былі лясістыя, і тут хрысьціянства пашыралася вельмі паволі. Характэрным у гэтым выпадку зьяўляецца і той факт, што тут ня было ніводнай епархіі. Адсюль можна прыпушчаць, што гэтая частка краю атрымала назоў няхрышчонай, Чорнай Русі. Наадварот, тыя землі, дзе хрысьціянства ці «руская» вера была пануючай — прасьветнай, Белай Русі. Пасьля гэты назоў страціў сваё першапачатковае значэньне і стаў ужывацца ў розных сэнсах, пакуль не замацаваўся толькі за беларускімі землямі.

У вагульным так выглядае канцэпцыя І. Юхо. Яна, аднак ня выясьняе, чаму гэты назоў (Белая Русь) прывіўся **якраз да беларускіх земляў.** Згаджаючыся з агульнай думкай І. Юхо, мы тут хацелі-б унесьці папраўкі і дапаўненьні да яго канцэпцыі.

На нашу думку пры разгляданьні назоваў Чорная і перадусім Белая Русь трэба мець на ўвазе тое, што гэтыя назовы, як і сам тэрмін «рускі», былі цесна зьвязаныя з пашырэньнем праваслаўнае, «рускае» веры. Такая пастанова справы дапаможа зразумець, чаму назоў «Белая Русь» замацаваўся канчаткова за беларускімі землямі і народам.

Трэба дапушчаць, што назовы Чорная й Белая Русь паявіліся шмат раней за XIII стагодзьдзе і насілі рэлігійны характар у вазначэньні тэрыторыяў пашырэньня праваслаўнае, «рускае» веры. Пашырэньне хрысьціянства ў заходняй Беларусі праходзіла вельмі марудна. Ня спрыялі тыя абставіны, што гэтыя землі знаходзіліся далёка ад цэнтру, а такія вельмі разрэджаныя астраўкі-носьбіты новае веры, як Горадня, Ваўкавыск, Слонім, Навагрудак і Менск не маглі задаволіць духова і ахапіць фізычна аснаўную масу насельніцтва, расьцярушанага між непраходных лясоў. Таксама пашырэньне хрысьціянства праводзілася ў большасьці выпадках сілай мясцовае ўлады, але, калі гэтая ўлада сама жыла пад сталай загрозай вонкавых нападаў і ня мела моцнае падтрымкі ад цэнтру, а часам і зусім ня лічылася з цэнтрам дык яна была змушаная талераваць супраціў насельніцтва. Полацкія князі наагул адзначаюцца сваёй рэлігійнай талеранцыяй. Яны былі ў сталай сувязі зь няхрысьціянамі Латышамі й Летувісамі, над каторымі панавалі і ад каторых атрымоўвалі дапамогу ў сваіх войнах зь кіеўскімі князямі. Такія суадносіны патрабавалі, ведама, даволі элястычнай рэлігійнай палітыкі. Таксама пашырэньне хрысьціянства ў гэтых землях было затрымана пашырэньнем над імі ўлады літоўскіх князёў, што засталіся ў паганстве.

Гэтым выясьняецца той факт, чаму вялікая частка жыхарства гэтых земляў заставалася паганамі аж да канца XIV стагодзьдзя і пад час афіцыйнага хрышчэньня Літвы прыняла каталіцтва. Прыкладна такімі былі знатныя роды Няміраў, Осьцікаў (?), Бутрымовічаў, Ваўчкоў (Волчкаў), Кунцэвічаў, Ракітовічаў. Вілковічаў (Ваўковічаў), Саковічаў, Начкаў, Дані(л)овічаў, Качаноў, Дзеўк(ня)товічаў, Чупаў. Кусаловічаў. Суковічаў, якія атрымалі навет у 1413 годзе польскія гэрбы (Г. Акты Гарадзельскай вуніі).

Таму зусім дапушчальна, што згодна царкоўнае тэрміналёгіі заходнія беларускія землі называліся здаўна Чорнай Русьсю — няхрышчонны край, бо тэрмін «чорны» якраз трапна схарактарызоўвае паганаў, якіх хрысьціяне лічылі непрасьветнымі, цёмнымі ў пазнаньні праўды Хрыста. Другія землі супрацьстаўляліся Чорнай Русі і зваліся Белай Русьсю — прасьветнай. Апошні назоў адносіўся ў ваднолькавай меры да земляў Кіеўскай, Валынскай, Ноўгарад-Северскай, Смаленскай, Полацкай, Пскоўска-Ноўгарадзкай і Растова-Суздальскай.

(Працяг у наступным нумары)

П. У.

Гістэрычны тон Шэпілава

Міністар Шэпілаў пратэставаў супраць улучэньня ў парадак дня сэсіі Генэральнае Асамблеі Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў пытаньня аб палажэньні ў Вугоршчыне. Шэпілаў матываваў гэта тым, што «вырашэньне сытуацыі, якая ўзьнікла ў Вугоршчыне, ляжыць выключна ў нутраной законнай кампэтэнцыі вугорскай дзяржавы».

Дэлегаты вольнага сьвету гаварылі, што яны ніразу не адмаўлялі і не адмаўляюць кампэтэнцыі ніводнае дзяржавы, але пытаньне аб палажэньні ў Вугоршчыне мусіць быць улучанае ў парадак дня таму, што Савецкі Саюз зігнараваў кампэтэнцыю вугорскай дзяржавы, ускладніў сытуацыю і прылажыў свае рукі да трагічных падзеяў у Вугоршчыне.

Ня зь меншай сілай пратэставаў міністар Шэпілаў і супраць рэзалюцыі Генэральнай Асамблеі ў справе палітычнай сытуацыі ў Вугоршчыне, катэгарычна заяўляючы, што гэтая рэзалюцыя «становіць сабой умяшаньне ў нутраныя справы Вугоршчыны» ды што яна быццам будзе «заахвочваць сілы рэакцыйнага падпольля ў Вугоршчыне».

Дэлегаты вольнага сьвету зь ня меншай катэгарычнасьцяй заявілі Шэпілаву, што рэзалюцыя Генэральнай Асамблеі Задзіночаных Нацыяў не становіць сабою ніякага ўмяшаньня ў нутраныя справы Вугоршчыны і што яна мусіць быць прынятая, бо Савецкі Саюз даўно ўжо ўмяшаўся ў нацыянальныя вугорскія справы, ды што крывавыя падзеі ў гэтай волялюбнай краіне якраз і выкліканыя савецкім умяшаньнем у справы вызвольнага змаганьня Вугорцаў з накінутым ім камуністычным рэжымам.

Усяму сьвету ведама, што Савецкі Саюз, здушваючы, пры згодзе створанага ім «ураду» Кадара вывозіць з вугорскай зямлі тысячы палонных паўстанцаў і што гэты акт, як і тысячы забітых і раненых сілаю савецкай зброі, моцна парушаюць «Канвэнцыю аб папярэджаньні злачынстваў гэнасіду й пакараньні за яго».

Пытаньне аб вывазе Вугорцаў у Савецкі Саюз хрушчоўскі міністар назваў «бруднымі інсынуацыямі», «дзікімі выдумкамі» і «мітам», аднак гэтая ўлюблёная хрушчоўска-шэпілаўская тэрміналёгія, як і цэлы шэраг дыпляматычных выказваньняў, нікога з дэлегатаў ня пераканалі, бо праўда застаецца праўдай, і гістарычны тон Шэпілава якраз і і падмацоўваў практыку савецкага гэнасіду.

У сваёй прамове Шэпілаў, як і савецкая прапаганда наагул, былі вельмі нелягічнымі. Вось вам прыклады. Спачатку Шэпілаў гаворыць, што «дзеяньні народных масаў, што выступілі 23-га кастрычніка супраць цяжкіх памылак і выкрыўленьняў, дапушчаных былым кіраўніцтвам Вугоршчыны, былі **зусім законнымі.** Скора, аднак, гэты здаровы рух наважылі выкарыстаць дзеля сваіх мэтаў рэакцыйныя фашысцкія элемэнты, якія імкнуліся падарваць народна-дэмакратычны лад і ськінуць яго».

Мы-ж ведаем, што **дзеяньні** вугорскага народу былі **зусім** законнымі: яны былі ськіваваныя на змаганьне з савецкім камунізмам за поўную свабоду Вугоршчыны. І вось калектыўнае савецкае кіраўніцтва, убачыўшы, што вугорскі народ пачынае змагацца за народна-дэмакратычны лад, пачало правакацыйную прапаганду аб тым, што «рэакцыйныя фашысцкія элемэнты» заліваюць Вугоршчыну крывёй. Гэтая правакацыйная дымавая заслона была патрэбная калектыўнаму кіраўніцтву дзеля таго, каб кінуць у Вугоршчыну 20 дывізіяў і здушыць вугорскую нацыянальную рэвалюцыю.

Усё гэта ўбачылі пазьней і савецкія жаўнеры й ахвіцэры; асобныя зь іх ня толькі сымпатызуюць гераічным Вугорцам, але й пераходзяць да рэвалюцыянэраў і накіроўваюць сваю зброю супраць савецкіх інтэрвэнтаў.

Супраць выказваньняў Шэпілава — факты і справы. І вось неаспрэчны факт: апошнія ўцекачы-студэнты расказваюць, што гэтымі днямі ў 50-ці кілямэтрах ад Будапэшту аддзел савецкіх жаўнераў у поўнай савецкай форме абяззброіў канвойную ахову цягніка і выпусьціў на волю 200 маладых Вугорцаў. Гэта была студэнцкая й работніцкая моладзь Вугоршчыны, што накіроўвалася савецкім камандваньнем у канцлягеры Савецкага Саюзу.

Шэпілаў ня пераканаў і ня пераканае дэлегатаў вольнага сьвету і сваім гістэрычным тонам ня прыкрые сутнасьці палажэньня. Усё тое, што тварылася й творыцца ў Вугоршчыне — гэта найбольшы абвінаваўчы акт вераломнай савецкай інтэрвэнцыі і камуністычнаму рэжыму наагул.

Ул. Дудзіцкі

МЭМАРАНДУМ

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

гацыяў, што мы настойліва пратэстуем супраць удзелу ў Канфэрэнцыі і ў Міжпарлямэнтарнай Вуніі савецкіх дэлегацыяў, так як сябры іх ня ёсьць вольна выбранымі прадстаўнікамі нашых народаў і зусім ня выражаюць волі гэтых народаў.

Мы дазваляем сабе зьвярнуць увагу Канфэрэнцыі на факт, што ўсялякая сувязь з камуністычнымі псэўда-парлямантамі падмацоўвае крамлёўскіх дыктатараў, якія перад народамі сьвету выступаюць у якасьці апякуноў усіх паняволеных народаў ды супраць каляніяльнага прыгнёту, у той час, як самі прыгнятаюць, тэрарызуюць і зьнішчаюць нашыя народы.

Хвальшывы лёзунг аб суіснаваньні, высунуты Масквой, ёсьць поўнасьцяй беспадстаўным пры наяўнасьці таталітарнага СССР, аб чым сьветчыць сталы супраціў нашых народаў і краёў, ды краёў г. зв. народнае дэмакратыі. Даведзеныя да роспачы лютасьцяй маскоўскае дыктатуры, яны змушаныя настойліва патрабаваць свае свабоды, аб чым вымоўна сьветчаць апошнія падзеі ў Польшчы, Вугоршчыне й іншых краёх за зялезнай заслонай.

Нашая мэта — аднаўленьне нашых дэмакратычных рэспублікаў акупаваных Саветамі

Мы спадзяемся, што канфэрэнцыя падтрымае нашыя імкненьні.

З глыбокай пашанай

Ліга вызваленьня Народаў СССР

С. Тэр-Товмасіян — Дэлегацыя Армянскай Рэспублікі, Мірза Бала — Азербайджанскі Нацыянальны Цэнтр, М. Абрамчык — Рада Беларускей Народнай Рэспублікі, Раждэн Арсэнідзэ — Грузінская Нацыянальная Рада, М. Сакмар — Камітэт Вызваленьня Ідэл-Уралу, В. Глазкоў — Вярхоўнае Казацкае Прадстаўніцтва, М. Улькусал — Крымскі Нацыянальны Цэнтр, А. Кантэмір — Паўночна-Каўкаскі Нацыянальны Цэнтр. Т. Джагатай — Туркестанскі Нацыянальны Цэнтр, С. Довгаль — Выканаўчы Ворган Украінскай Нацыянальнай Рады.

15. 11. 1956.

У паняволенай Беларусі

РАСЕЯ... РАСЕЯ...

«Советская Белоруссия» з 3-га лістапада паведаміла наступнае:

«Полацак. Тут у 1490 г. радзіўся выдатны дзеяч беларускае культуры Георгі Скарына. Ён першы ў **Расеі** (падкр. намі) атрымаў тытул доктара мэдыцынскіх навук і паклаў пачатак кнігапісаньню на беларускай мове...»

Скарына і... у Расеі?! Вось як агідна хвальшуецца мінуласьць у Саветах. На аснове гэтага потым нейкі «экспэрт» усходніх справаў пры якім-небудзь заходнім унівэрсытэце і зробіць «адкрыцьцё», што першым Расейцам, які здабыў тытул доктара быў Скарына.

Далей у гэтай зацемцы паведамляецца, што пастаноўлена замяніць вуліцу Пралетарскую ў вуліцу імя Скарыны, а таксама рабіць стараньні, каб збудаваць помнік Скарыну і надаць яго імя пэдагагічнаму інстытуту.

Усе прыадзеты у сарочкі, сьвіты,
А на ім каптан, латамі падшыты...
У людзей снасьціна, хамуты, калёсы,
А ў яго нямаш навет і атосы...
Людзі спаць кладуцца, натрудзіўшы косьці,
Ён бяжыць да Шмуйлы, як да дзядзькі, ў госьці;
Людзі ідуць рана на работу ў поле,
А ён з тыдзень п'яны ляжыць у стадоле;
Людзі пагаралі, засеялі ніўкі,
Ён ня кінуў у зямлю навет і каліўкі;
Людзі з Панам Богам снапкі пазьбіралі,
А яму чэрці піць дапамагалі...
На сяле Дзяды спраўляюць, наліваюць шклянкі,
А ў яго ні хлеба, ані галамянкі.
Падыйшлі Каляды, у людзей кілбасы,
А ў яго гаршкі зусім без акрасы...
Суседзі паплацяць магазын, падаткі,
А ў яго тыкеля даўгоў — недастаткі...
Запусты насталі, усе ядуць тлуста,
А ў яго прасьняк, нішчымна капуста;
Людзі загавелі, пакінулі шмэлец,
А ён хоць за кажух праводзіць Папелец.
Людзі на Вялікдзень маюць весялосьці,
А ён не агрызе нат голае косьці.
На вясну ў цьвярозых няпустыя клеці,
А ў яго папухлі галодныя дзеці;
Сонка ходзіць вышай, і людзям уцеха,
Ён апошні гарнец высыпаў із меха.
Ды ужо-ж і буслы прыляцелі з мора,
А ў яго сямейка зусім слаба, хвора;
Усе выйшлі ў поле Юр'ю падзівіцца,
А ён у карчму, каб насьмерць запіцца.
Чэрці-ж тыкі ўзялі да сваёга панства,
От які канец лайдацтва і п'янства!
З таго ўсім навука: чарка напачатак,
Далей ужо кварта, гарнец наастатак;
Каб сьцярогся чаркі, ня піў-бы і кварты,
А потым і з гарцам ня гуляў-бы ў жарты.
Паслухайце-ж, людзі, маю добру раду,
Не ўлягайце ў чарку, калі робіць зраду.

Марыя Косіч

У 1903 г. народная настаўніца на беларускай Чарнегаўшчыне Марыя Косіч выдала ў Чарнегаве пад псэўдонімам «Цёткі Домны з Палесься» вершаванае апавяданьне «На перасяленьне» ды зборнік пераладжэньняў пабеларуску некаторых баек ведамага расейскага байкапісца Крылова. Маралістычнаю нотай Косіч таксама блізкая пісьменьнікам «для народу», таму-ж Ельскаму асабліва, зь якім блізка сходзіцца і ў праблематыцы (закранутую ёю праблему перасяленства ў Сібір Ельскі насьвятляў яшчэ ў 1896 г., у выданым ім тады памфлеце «Выбіраймася ўпрочкі! Скарэй у Томск!»). З другога боку, вершам народных «краснабаек» і часткова манерай апісаньня «Цётка Домна з Палесься» зблізаецца да крыху пасьлейшае за яе другое «Цёткі» нашае паэзіі — Пашкевічанкі, асабліва да некаторых ейных прыродаапісальных вершаў. Адылі, выасабняе Косіч і ставіць яе на ўзбоччы літаратурнага працэсу ейны вузкі чарнегаўска-беларускі, «палескі» ці «севяранскі» іншымі тэрмінамі, рэгіяналізм, навет, дакладней кажучы, лякалізм. Увесь сьвет Косіч, і вонкавы і нутраны — толькі ў ейным сяле Расусе, вузка «расуская» й ейная беларуская мова, «расускі»-ж, хоць і вельмі гарачы, ды, як-ні-як, лякальны патрыятызм. Падаём пару ўзораў гэтага рэгіяналізму, зьявы, наагул, вельмі рэдкае ў нашай літаратуры.

НАША СЯЛО

(З «На перасяленьне»).

Наша-ж то сяло
Стаіць пры рацэ,
А за рэчкай — луг,
А там усё — дубровы...
Ёсьць у тых дубровах
Равы гдыбакія,
Горы высакія,
Ляды шыракія.
Лецечкам сьвятым
Чаго ў нас няма?
У нашым гаёчку
Грыб, гарэх і жолуд;
Усякая ягада:
І суніца, і брусьніца,
Касьцяніца і чарніца,
І рабіна і каліна, —
Усяго ёсьць там!
Чорна ягада —
Смародыня — і тая
Расьце па лугам.

А што па вясьне,
Як пачне
Лес раськідацца,
Усе лужкі-даліны
Траўкай ураджацца,
Какалуша
Па лесе распушчацца!
Божухна мой мілы,
Во як там прыгожа!
Такія дзівовінкі,
Як там у Расусе,
Ня знойдзеш нійдзе
У цэлай акрузе...
. . . .
Мы-ж тут сьвет пабачылі,
Тут мы узрасьлі,
Маладыя лецечкі
Нашы тут цьвялі...
. . . .

РАК, ЛЕБЯДЗЬ І ШЧУКА

(Паводля Крылова)

Раскажу вам, братцы, штуку
Пра рака, лебядзя і шчуку,
Як яны вазіць на лінію
Каменьне падлякліся,
Наклалі воз і усе трое
У яго ўпрагліся.
Кажны цягне сваім трахтам:
Лебядзь прэ у паднябесьсе,
А рак ня хоча так:
Ён кажа — то ня ўлад,
Трэба назад!
Ну, шчука на сваім стаіць!
Вадой, кажа, дастаўка легшы.
Тапталісь доўга каля воза,
Аднача паміж іх...
Ніхто там раду не знайшоў.
Я плюнуў дый пайшоў,
А воз яшчэ й пасюль вязуць,
На лініі яшчэ й цяпераська
Таго каменьня ждуць.

(Далей будзе)

Праўда аб «Грамадзе» й «Змаганьні»

(Заканчэньне.)

(Пачатак гл. у папярэднім нумары.)

Закранаючы справу партыі «Стронь-ніцтво Хлопске», я маю на мэце выясь-ніць вялікія недакладнасьці ў папярэд-ніх артыкулах, зьмяшчаных у «Бацька-ўшчыне». У той самы час, як адбываліся арышты грамадаўцаў, адбыліся арышты й лідэраў «Стронніцтва Хлоп-скего». Нажаль, толькі двух лідэраў па-мятаю прозьвішчы: Хамінскі і Галавач. Хамінскі ўцёк у СССР, навет з жонкай, а Галавача, якога я знаў з 1922 году, арыштавалі. Цьвярджаньне сп. Лаўры-новіча, што Галавач быў віцэ-старшы-нём Грамады, узятае з паветра.

У канцы 1930 году Тарашкевіч ехаў зь Менску ў Гданьск праз усходнюю Прусію. На польска-нямецкай мяжы, у Тшчэве, яго арыштавала польская па-ліцыя. Адбылося сьледзтва, і суд пакараў Тарашкевіча 15-цю гадамі цяжкое турмы. За гэтую справу ў СССР арыш-тавалі Хамінскага зь ягонаю жонкай, закідаючы ім, што яны былі агентамі польскага ўраду. Іх абаіх расстралялі. Але й гэтым разам Тарашкевічу не да-валося доўга быць на вастрожным пай-ку, бо ў 1932 годзе бальшавікі вымянялі яго на другога Беларуса — Францішка Аляхновіча, які з 1926 году быў высла-ны на Салоўкі на 10 год.

Нельга абмінуць несправядлівасьці пра а. Абрантовіча (прафэсарам ён ні-колі ня быў). Ён быў патрыётам сваё бацькаўшчыны, і дзеля гэтага польскі ўрад, каб пазбавіцца яго, дамогся ў Рыме, каб яго выслалі місіянэрам. Рым згадзіўся, і ў 1924 а. Абрантовіча хіра-танізавалі ў япіскапа ды накіравалі ў Харбін (Манджурыя). У 1939 годзе а. Абрантовіч прыехаў у сваю бацькаў-шчыну ў Наваградак і за два дні пе-рад прыходам бальшавікоў ад'ехаў у Львоў, дзе ён меўся адведаць мітрапа-літа Шэптыцкага. Далейшы ягоны лёс няведамы. Праўдападобна, бальшавікі арыштавалі яго ў Львове. Гэтак загінуў вялікі сын нашага народу.

1927 год быў вельмі цяжкі. Засталая шэрая маса, без праваднічоў, пыталася сама ў сябе: што далей? Бо тая эліта, якая засталася ў Вільні, ды тыя, што вярнуліся з Прагі з дыплёмамі ў кішані, намаведама чаму не пайшлі да на-роду, не пераняілі ўсіх добрых здабыт-каў, прыдбаных перад і ў часы Грама-ды.

Можна называць эстэтамі, беларуч-камі каго хочаш. Але ня трэба быць са-мому ў некалькі разоў горшым.

Калі Тарашкевіч быў эстэтам, дык ён быў толькі для сваіх. Паляком ён ня толькі наступаў на мазоль, але на-вет на горла. Аднак некаторыя «героі» праз усё сваё жыцьцё наступалі толькі сваім братом у Вільні й паза ёю.

1927 год быў магчыма найсумнейшым годам. Да гэтага, падыходзілі выбары ў польскі сойм, якія вымагалі кансалідацыі ад усяго народу, а яе ня было. Бо ў канцы 1927 году выявіў сваё аблічча камуністычны актыў. А да гэтага дай-шла з-за кратаў Лукішак астроўшчына, якая мела мінімальны працэнт сваіх прыхільнікаў.

На 4 сакавіка 1928 году былі назна-чаны выбары ў польскі сойм, а на 11 сакавіка — у сэнат. Няможна моўчкі прайсьці ля факту, што не знайшлося людзей, якія маглі-б злажыць дзяржаў-нага выбарнага сьпіску. Дзеля гэтага пачалі ўкладаць лякальныя сьпіскі.

Дзеля гэтага пачалі ўкладаць лякаль-ныя сьпіскі. І так, на частцы Віленшчы-ны склалі выбарныя сьпіскі Сялянскі Саюз і Хрысьціянская Дэмакратыя; па Лідзкай акрузе кандыдаваў — Я. Стан-кевіч з Вальнцом; па Наваградзкай ак-рузе — «Змаганьне» № 39 і «Грамада» № 40. На грамадаўскім сьпіску былі ўсе чатыры пасла, якія сядзелі на Лукіш-ках пад сьледзтвам, і якіх навагradзкая выбарная камісія не зацьвердзіла. Сьпі-сак № 41 складаўся з Астроўскага й Ча-тыркі. Трэба адцеміць, што Астроўскі таксама сядзеў на Лукішках, аднак ка-місія яго зацьвердзіла. Яшчэ быў сьпісак камуністычны, і навет у сэнат. Сялянскі Саюз злажыў сьпісак толькі ў сэнат. Кандыдатам быў сьв. пам. В. Рагуля, які быў засуджаны наваградзкім судом на 2 гады цяжкага вастрогу і сядзеў у На-ваградку.

Вынік галасаваньня ў сойм 4 сакавіка для Палякоў быў неспадзяваным. Яны чакалі, што зь ліквідацыяй Грамады, усё, што завецца беларускім, занікне, а рэшта перакінецца на палянафільскую астроўшчыну. Ня гледзячы на розныя махінацыі, Змаганьне атрымала каля 400 тысяч галасоў, і гэтым было выбрана трох паслоў: Стагановіч, Дварчанін і Гаў-рылік. Вялікім правалам для камуні-стых было галасаваньне ў сэнат, дзе ўсе свае галасы змаганцы аддалі на канды-дата Сялянскага Саюзу сьв. пам. сэнатара В. Рагулю. Камуністычны кандыдат у сэнат атрымаў сьмешную колькасьць га-ласоў. За гэтую паразу камуністых быў зьняты з пасады сакратара КПЗБ Ба-ранавіцкае акругі нейкі Кандрацюк, якога бальшавікі хітра выдалі польскай па-ліцыі.

Трэба моцна шкадаваць і глядзець лі-тасьцівымі вачыма на тых людцоў, якія, абсалютна ня знаючы справы, стараюц-ца ачарніць ня толькі адзінкі, але й увесь народ. Чым яны кіруюцца, буду-чыня нам скажа.

Каб было зразумела для ўсіх, я паста-раюся дакладна гэтта высьвятліць спра-ву. Трэба одрозьніваць паслоў Змаганьня ад пасольскага клюбу «Змаганьня», бо гэта асобныя дзейнікі. З трох паслоў Зма-ганьня, Гаўрыліка я мала знаў, бо толь-кі ў канцы 1927 году пазнаўся зь ім. На мяне ён зрабіў уражаньне патаёмнага чалавека. З Дварчанінам я служыў у царскай арміі ў часе Першае сусьветнае вайны. Гэта быў чалавек адданы целам і душою свайму народу. Стагановіча знаю ад 1905 году, калі я, як дарослы дзяцюк, зь ім, хлапцом, пад кіраўніцтвам В. Ра-гулі, праводзілі рэвалюцыйную дзей-насьць на Наваградчыне. Я яго лічыў і лічу адным з самых сумленных старых змагароў за свой народ. Гэты чалавек перажыў царскія нагайкі, бальшавіцкую ЧК, польскую дэфэнзыву, вастрогі, зноў НКВД, і ён не паддаўся нашым ворагам, а застаўся палымяным абаронькам та-го, што так дарагое нашаму народу — БНР.

У канцы сакавіка 1928 году адкрыўся пленум новага польскага сойму. Амаль зь першага дня пачаліся перамовы бадай усіх беларускіх паслоў аб злучэньні ў вадзін клюб. У гэтых перамовах прымалі ўдзел: Змаганьне, Сялянскі Саюз і Хры-сьціянская Дэмакратыя. У гэтых перамо-вах амаль ня было вялікіх супярэчнасьцяў. Здавалася, што яны хутка дойдуць да пазытыўнага выніку. Што праўда, Гаўрылік із Змаганьня часта не зьяў-ляўся на паседжаньні. Пазьней выявілася, што ён вёў перамовы з Вальнцом, які прайшоў па сьпіску разам зь Я. Стан-кевічам і Грэцкім. Гэты апошні прайшоў на Пінскай акрузе па сьпіску ўкраінскім. Іхныя скрытыя гутаркі і пастановы не прылучацца да агульнага клюбу зьні-вечылі ўсе перамовы аб задзіночаньні. Увaход Вальнца й Грэцкага ў клюб «Змаганьне» ня прынёс клюбу нічога до-брага, а грызьню й сваркі. Як пазьней сталася ведама ад пасла Ярэміча, каму-ністычная фракцыя й карэспандэнт ТАСС-у нейкі Барскі, сказалі Гаўрыліку, Вальнцу й Грэцкаму за ўсякую цану не дапусьціць да задзіночаньня. Чым гэта ўсё скончылася-б, калі-б не арыштавалі Стагановіча, сяньня цяжка сказаць. До-сыць таго, што Вальнец і Грэцкі вы-ялілі свае задаваленьне з гэтага факту. Астаўшыся адзінокім, Дварчанін вельмі рэдка наведваў паседжаньні сойму. Ся-дзеў у Вільні ды займаўся навуковай працай. Адсутнасьць Дварчаніна й Ста-гановіча на тэрэне сойму дала магчы-масьць іншым тром, г. зн. Вальнцу, Гаў-рыліку й Грэцкаму, поўнасьцяй падпа-радкавацца камуністычнай фракцыі й выконваць ейныя дырэктывы.

Пасьля 7-мі месячнае адсутнасьці, Ста-гановіч, што вярнуўся на тэрэн сойму, дзе ўжо поўнасьцяй панавала зрадніц-кая атмасфэра, цяжка было перажыць гэта, і ён абмеркаваўшы з Дварчанінам тагачасны стан, зрокся пасольскага ман-дату. Месца Стагановіча заняў Крынчык, із Слонімшчыны, кандыдат зь сьпіску «Змаганьне» №39, які ў кароткім часе пакінуў шэрагі сваіх «герояў» на сакратароў пасольскіх клюбаў у гарадох і мястэчках Заходняе Беларусі. Дварчаніну, застаў-шыся аднаму, ня вельмі прыемна было супрацоўнічаць із сваімі ворагамі, (гэтак ён іх часта называў), і ён хутка пасьля Стагановіча мэр зрачыся пасольскага мандату, але ягоны намер ня зьдзейсь-ніўся, бо, даведаўшыся аб гэтым, Крын-чык выклікаў у Вільню двух адданых сакратароў (Асіпчыка зь Берасьця і Сі-няка-Хмару зь Пінску), пайшоў зь імі на памешканьне Дварчаніна і там пад па-грозаю пісталетаў зьмусілі Дварчаніна за-стацца на месцы, г. зн., пасьлом. Чытач можа папытацца: Нашто гэта было ра-біць? Бо, калі-б Дварчанін зрокся ман-дату, то на сьпіску «Змаганьня» ня бы-ло-б кандыдата, і такім чынам клюб «Змаганьне» страціў-бы аднаго пасла. Тут неабходна адцеміць, што пазьней, на працэсе паслоў «Змаганьня» ў Менску ў 1933 годзе, у актах абвінавачаньня Двар-чаніну быў закід, што ён ухіляўся ад дырэктываў камуністычнага цэнтру, але яго зьмусілі іх выконваць. Гэта абазнача-ла, што ён, Дварчанін, нібы працаваў зь Немцамі, за што дастаў 10 год Салавок.

Польскі сойм з выбараў 1928 году лі-чыўся левым соймам, бо на 444 паслоў, ББВР мела 124 паслоў. Пілсудзкаму, які з сацыялістага стаўся фашыстам, такі склад сойму быў косткай у горле, і ён увесну 1930 году распусьціў сойм ды на-арыштоўваў шмат паслоў, у тым ліку ўвесь клюб «Змаганьне», г. зн. Дварчані-на, Гаўрыліка, Вальнца, Крынчыка й Грэцкага, а таксама ўсіх сакратароў па-сольскіх клюбаў па гарадох, якія фак-тычна былі вокам КПЗБ і мелі нагляд навет над паслом Дварчанінам ды кіра-валі ўсёю камуністычнаю работай. Віленскі суд засудзіў усіх 5-х паслоў на 8 год кажнага; сакратароў — на меншыя тэр-міны.

У жніўні 1932 году польскі ўрад па-гадзіўся замяняцца вязьнямі з бальша-вікамі. Гэтак, Польшча аддала бальшаві-ком Гаўрыліка, Дварчаніна, Вальнца, Крынчыка, Грэцкага й пасла Грамады Валошына, якія сядзеў у Равіцкім вастро-зе. Бальшавікі выдалі Паляком такую-ж колькасьць ксяндзоў. Як ведама, пасьля 13-месячнага пабыту ў БССР, усе пасьлы былі засуджаныя на 10 год Салавок.

Ёсьць у нашага народу прыказка: хто не шануе чужога, ня будзе мець свайго. Гэта праўда. Калі я ня буду шанаваць іншую асобу, як я магу мець сам пашану ад другіх?

Нам можа паслужыць за прыклад Паў-дзённая Амэрыка, дзе адбываюцца пэр-манэнтныя рэвалюцыі і збройныя паў-станьні толькі дзеля таго, што там няма пашаны адзін да аднаго. А з другога бо-ку, возьмем Французаў: колькі гора, бя-ды й сьлёз прынёс Напалеон свайму на-роду! А спрабуйце сказаць Французу штось нядобрае пра яго, будзеце мець сабе найгоршага ворага.

Усім ведама, што Грамада рабіла па-мылкі, але ў параўнаньні да таго, што зроблена было добрага, тыя помылкі ня-значныя, і іх ня варта ўспамінаць. На маю думку, вялікаю памылкаю грама-даўскіх паслоў было тое, што пакінулі свой народ і пайшлі ў няведамае, аддаў-шы яго на ласку розных прайдзісьветаў. Праракаваць, што было-б, каб яны за-сталіся з народам — цяжка. Адно можна пэўна сказаць, што розная колеру «лідэ-рам» ня было-б месца, а ўвесь народ па-йшоў-бы шчыльнымі радамі да мэты, вызначанай 25 Сакавіком — БНР.

Ніяк нельга абыйсьці моўчкі злосную й несправядлівую дапіску ў «Б-ну» Янкі Станкевіча аб змаганцах. Вышэй я па-даў дакладна, хто быў зь сьпіску «Зма-ганьне» пасламі, а хто быў у пасольскім клюбе «Змаганьне». Мне ня ведамы на-меры Я. Станкевіча, чаму ён замест Ва-льнца, зь якім у 1928 годзе па тым са-мым сьпіску прайшоў у сойм, напісаў якогась Верамея. Ды наогул у сойм ад Беларусаў такога прозьвішча ніколі не было. Трэ меркаваць, што гэта зроблена сумысьля, бо закідаючы ўсім змаганцам амаральнасьць, ня выпадала пісаць про-зьвішча таго, зь кім у 1928 годзе кума-ваўся ў часе выбарнае кампаніі. Калі ўдумацца ў Я. Станкевіча дапіску ў «Б-не», то насоўваецца думка, які ня-чысны наш народ — навет на сваіх прадстаўнікоў ня здолеў выбраць ма-ральных людзей, а нейкіх зладзеяў-ашу-канцаў і прыблуду. Божа мяне барані: я ня зьбіраюся бараніць Я. Станкевіча-вага кампрата па сьпіску, якога Я. Стан-кевіч знаў вельмі добра перад 1928 го-дам, як ярага камуністага, аднак ма-ральнасьць Я. Станкевіча дазволіла яму сядзець за адным сталом і абмяркоўваць выбарныя справы. Бараню таго, каго знаю ад шмат гадоў як вернага сына свайго народу і прадстаўніка БНР з 1918 году. Не памылюся, калі аддам пахвалу Дварчаніну за ягоную працу, карысную народу.

Калі пісаць, дык трэба пісаць праўду, а ня тое, што асабіста карыснае, бо пера-кручваць гістарычныя факты, як гэта было ў «Б-не» ў артыкулах «Сьвятло й цені Грамады» і «Праўда аб Грамадзе», даюць карысьць толькі нашым адвеч-ным ворагам.

Тарас Струг

ПАПРАЎКА

У зацемцы «Срэбны юбілей айца Ро-бэрта» («Б-на» нр. 47-48), пры ломцы га-зэты, пасьля другога абзацу, быў прапу-шчаны сказ: «Апрача гэтага, а. Робэрту была падараваная прыгожая й арыгі-нальная (спроба беларускага стылю) ікона ў выкананьні абсальвэнта Лювэн-скага ўнівэрсытэту мастака М. Саўкі-Міхальскага і памайстэрску вышыты сп-няй Л. Рагуляй беларускі ручнік». Пасьля першага сказу ў трэцім абзацы трэба чытаць: «Літургія адбылася ў прысутнасьці Ўладыкі Б. Слоскана. Пазьней, на ўрачыстасьць прыбыў так-сама япіскап Георгі». І далей як у тэк-сьце.

Зь беларускага жыцьця

ГАДАВЫ СХОД Б. С. З. У ЛЮВЭНЕ

21. 11. 56. адбыўся гадавы сход Бела-рускага Студэнцкага Згуртаваньня ў Лювэне, які адкрыў уступаючы старшы-ня Б. С. З. сябра С. Мак.

Пасьля выбару прэзыдыюму ў карот-кіх прамоваў-прывітаньняў пачаліся справаздачы ўступаючае Управы. Калі параўнаць справаздачы прошлых гадоў із справаздачай сёлетняй, дык відаць, што зроблена многа меней. Гэта тлума-чыцца адсутнасьцяй хору праз выбыць-цё многіх сяброў па сканчэньні студыяў і зьменшаньнем самое групы. Дыскусіі над справаздачамі таксама цягнуліся ня доўга, пасьля якіх пачаліся выбары старшыні (аддзельна) і сяброў Управы. Калі ячшэ перад пару гадамі ў Управу ўваходзіла 5 асобаў, прошлы год — 4, дык гэты год толькі 3.

Перад заканчэньнем з прамоваю вы-ступіў а. Робэрт. Ён падкрэсьліў, што ня глядзячы на тое, што група меншыцца з кажным годам, беларускія студэнты й надалей не павінны апускаць рук, а на-адварот, павінны яшчэ з большым запа-лам брацца да грамадзкае працы і з яшчэ большай упарыстасьцяй праца-ваць на карысьць Бацькаўшчыны й Бе-ларускага Народу.

Сход скончыўся адсьпяваньнем бела-рускага нацыянальнага гімну.

Ул. Сьцяблевіч

АХВЯРЫ НА ПАБУДОВУ БОЖАГА ХРАМУ

Парафіяльная Рада паведамляе ўсіх Беларусаў у Канадзе, што ўжо адкрыла-ся зборка ахвяраў на пабудову Божага Храму ў Пэрт у Аўстраліі. Ужо многім нашым суродзічам выслана заклік, аднак зьвяртаем увагу і тых, каму мы ня вы-слалі яго, ня маючы адрасу, хай і яны падкінуць паводля сваей магчымасьці.

Ветліва просім ахвярадаўцаў слаць сваю ахвяру на адрас:
Byelorussian Autocephalic Orthodox Church,
1000 Dundas St. W. Toronto, Ont.
і аднаначасна просім выразна зазначыць на якую мэту ахвярована.

Да гэтага часу надаслалі свае ахвяры наступныя ахвярадаўцы:

А. А-к, Кобоурк	5.00	даляраў
Ф. Б-к, Рэган	50.00	"
К. А-а, Торонто	1.00	"
К. А-а, Торонто	1.00	"
Я. Б-н, Торонто	2.00	"
М. Т-а, Ватэрфорд	2.00	"
Т. Д-р, Джэмстон	3.00	"
М. Л-а, Торонто	2.00	"
В. Р-ч, Торонто	1.00	"
С. М-ч, Страдфорд	10.00	"
Я. М-ч, Вынніпег	2.00	"
А. М-ч, Торонто	2.00	"
М. М-ч, Вілоудэйль	5.00	"
В. О-к, Торонто	10.00	"
М. П-к, Кобоурк	7.00	"
Я. Р-ц, Вынніпег	3.00	"
разам:	105.00	даляраў

Усім ахвярадаўцам, што адгукнуліся на заклік, складаем шчырае дзякуй.

Парахвіяльная Рада

АДОЗВА

Царкоўная Рада новаадкрытага мною прыходу Жыравіцкае Божае Маці ў Пэрт (Аўстралія), пастанавіла збудаваць собскую царкву. З увагі на тое, што гэта мае быць першая собская Б.А.П. Царква ў Аўстраліі, зьвяртаюся да ўсіх Беларусаў ахвярна дапамагчы ў так важнай падзеі на нашай царкоўнай ніве.

Ахвяры прашу высылаць на адрас:
A. Maroz, 109 Morrison Rd.,
Midland Junction, W. Australia.
Аўстралія, 14. 6. 1956 г.

† Архіяпіскап Сяргей
Галава БАПЦ

Мусілі самі сябе ганьбіць

35 савецкіх пісьменьнікаў, у тым ліку і палітрук беларускай літаратуры Пят-русь Броўка, падпісалі адкрыты ліст да французскіх пісьменьнікаў. Гэты ліст мае быць адказам на заяву французскіх піс-меньнікаў, апублікаваную ў «Франс Об-сэрвэр» пад загалоўкам: «Супраць са-вецкага ўмешваньня». Ясна, што ходзіць аб савецкую інтэрвэнцыю ў Вугоршчы-не.

І вось цяпер управа й сакратарыят Саюзу Савецкіх пісьменьнікаў становяц-ца на галаве, намагаючыся апраўдаць савецкую агрэсію ў Вугоршчыне.

Сапраўды, якая-ж нэндзная і незай-здросная роля савецкага пісьменьніка — гэтага «інжынера людзкіх душаў», як іх назваў дыктатар Сталін. Апраўдваць злачынцаў — не заданьне паэтаў, піс-меньнікаў і мастакоў. Саюз-жа савецкіх пісьменьнікаў, думаем, пад прымусам, узяўся за гэтую няўдзячную ролю абаранцаў і апраўдваць праступствы людаб-ойства, якія робяць крамлёўскія дык-татары.

У «Літаратурнай газэце» № 139, дзе зьмешчаныя зварот французкіх піс-меньнікаў і адкрыты ліст савецкіх піс-меньнікаў, гэтая рубрыка мае зага-ловак: «Бачыць усю праўду»! Загаловак адпаведны, толькі зьмест ліста ўправы Саюзу савецкіх пісьменьнікаў выразна сьведчыць, што савецкія пісьменьнікі калі навет і бачаць і ня ведаюць праў-ды, — змушаны пасьлугоўвацца хваль-шыўкамі савецкай прапаганды. Прапа-ганды, але ня праўды.

А французскія пісьменьнікі ў сваёй за-яве хацелі праўды. Вось апошні абзац зь іхняга звароту:

«...першае і асноўнае дамаганьне, зь якім мы зьвяртаемся да савецкага ўра-ду, як і да французскага ўраду — гэта да-маганьне праўды. Там, дзе трыумфуе праўда, праступствы немагчымыя, але там, дзе праўда здушваецца, ня можа быць ні справядлівасьці, ні міру, ні сва-боды...».

А што-ж на гэтыя дамаганьні могуць сказаць савецкія пісьменьнікі, якія ня ведаюць, або ня хочуць ведаць праўды? Як мы бачым, яны прымушаныя адказ-ваць шаблёнамі й казённымі аргумэнта-мі камуністычных агітатараў, выдумоў-ваючы нейкія амэрыканскія «зальцбург-скія цэнтры», нейкую інтэрвэнцыю фа-шыстых і гортыстых, а навет і нейкі гітлерызм. Нарэшце яшчэ некалькі ра-зоў падкрэсьліваюць, што хочуць ба-чыць і гавараць **толькі праўду**. Але хваліўшаюць факты. А найлепш было-б савецкім пісьменьнікам паехаць у Ву-горшчыну й пабачыць праўду — праўду аб тым, як увесь вугорскі народ — ра-ботнікі, інтэлігенцыя, сяляне, жанчыны й дзеці змагаліся за свабоду й незалеж-насьць свае радзімы. Змагаліся й цяпер змагаюцца, пабітыя, але непераможа-ныя. Ці гэты ўпорысты супраціў вугор-скага народу, забастоўкі работнікаў і байкот усяго грамадзтва — таксама справа фашыстых, гортыстых, абшарні-каў? Ці гэтыя бурныя дэманстрацыі ра-ботнікаў вольнага сьвету, якія адбыва-ліся амаль ува ўсіх гарадох Захаду ў знак пратэсту супраць савецкай інтэр-вэнцыі ў Вугоршчыне, або байкот пар-товымі работнікамі савецкіх параплаваў, які прыносіць страты ня толькі бальша-вікам, але й заходнім фірмам, таксама работа фашыстых і капіталістых? Шмат можна было-б яшчэ паставіць падобных пытаньняў, на якія ня зможа адказаць управа Саюзу Савецкіх пісьменьнікаў, бо ці ня ведае праўды, ці ня хоча ве-даць яе.

У гэтым адкрытым лісьце да фран-цускіх пісьменьнікаў ёсьць такі сказ: «Хіба вам абыякава **ў імя чаго** ўпопе-рак дарогі вугорскай контррэвалюцыі сталі савецкія жаўнеры?».

Вось-жа свабодным французскім піс-меньнікам ня было абыякава. Яны ве-далі што савецкая армія стала ўпопе-рак дарогі да свабоды ўсяго вугорскага народу і з жудаснай жорсткасьцяй здуша ўспыла гэройскае змаганьне за свабоду. Гэта былі жудасны гвалт, і супраць гэ-тага пратэставалі свабодныя й шляхот-ныя французскія пісьменьнікі, сярод якіх шмат сымпатыкаў камунізму.

Калі-б савецкія пісьменьнікі маглі свабодна выказваць свае пагляды, яны падпісаліся-б пад зваротам французкіх пісьменьнікаў. Але яны ня могуць і таму мусяць «крывіць душой»...

пе

УВАГА! ЗША УВАГА!

Гэтым паведамляем, што ўсе пад-пішчыкі газ. «Бацькаўшчына» ў Злучаных Штатах Амэрыкі, якія атрым-ліваюць газэту беспасярэдна з Адміні-страцыі, павінны як **найхутчэй** урэгуля-ваць свае задоўжанасьць за газэту, a так-жа і выслаць падпіску на 1957 год на ніжэй падазены адрас нашага Прад-стаўніка ў ЗША:

Mr. B. Danilovich
112 Somerset St.
New Brunswick, N. J.

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.
Выдавец: Уладзімер Бортнік
РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, надпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выра-жаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не звярочваюцца. Рэдак-цыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжна-роднага паштовага купону.